

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ГІМНАЗИСТІВ У КОНТЕКСТІ МОВНОЇ СВІТОГЛЯДНОСТІ

Масловська Людмила Григорівна,
вчитель-методист,
Київська гімназія східних мов № 1
Асоційована школа ЮНЕСКО,
відмінник освіти України

Вступ. Мовленнєвий розвиток здобувачів освіти й культура мовлення як складова загальної культури особистості визнаються одними з найважливіших критеріїв у процесі становлення людини як члена діджиталізованого суспільства, спрямованого на сталий розвиток. Процес опанування мови та її культури пов'язаний зі здобуттям навичок правильно розмовляти й писати, точно висловлювати свою думку, активно використовувати мовні знання, грамотно застосовувати їх. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом загальної культури особистості, сприяє грамотній підготовці здобувачів освіти в різних сферах, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування особистості, сприяє її самотворенню та самовираженню.

Мета роботи. Схарактеризувати мовленнєвий розвиток особистості здобувача освіти в контексті мовної світоглядності, визначити шляхи вдосконалення організації цієї роботи на уроках української мови.

Матеріали і методи. Результати досліджень, що стосуються формування культури українського мовлення, розвитку мовної особистості за аксіологічний і світоглядним компонентами. Застосовано методи системного аналізу первинних даних, педагогічних спостережень, висновків за результатами бесід зі здобувачами освіти про лексико-граматичну будову мовлення, його роль у процесі формування, мовленнєву культуру на уроках української мови за комунікативними, когнітивними, градуальними, варіативними, цілісними та інтеграційними принципами. Методи аналізу й зіставлення результатів, яких

домоглися колеги-мовники у своїй педагогічній практиці й науковій діяльності [12], спонукають до підвищення фахового рівня й налагодження ефективнішої суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі мовленнєвого розвитку гімназистів.

Результати й обговорення. В Україні державна мова – українська. Водночас забезпечується вільний розвиток і вживання мов національних спільнот. У такому поліетнічному середовищі формування культури українського мовлення береться за пріоритет. А з огляду на те, що наш заклад загальної середньої освіти навчає дітей багатьом східним мовам, знання української набувають ваги в контексті загальної мовної світоглядності, що є важливим засобом не тільки соціалізації особистості, а й виховання інтер- та полікультурного.

Філософія мови нині збагачується унікальними феноменами, й витoki вбачаються у процесах трансформації суспільства, геополітичних викликів і глобальних економічних та фінансових систем. Ретроспективний погляд у цьому ключі веде нас до праці «Філософія мови Івана Огієнка» (Беценко Т. [2, с. 159]): «філософію мови І. Огієнка складають такі основні парадигми: рідномовна освіта, рідномовне спілкування (рідномовне спілкування в побуті й у родині, рідномовне спілкування в громадсько-політичному житті), державотворча, націоналотворча роль мови, культура рідної мови (соборна літературна мова, норми літературної мови), історія української мови ((походження й розвиток), історія українського правопису), рідна мова в церковнорелігійній сфері, виховна роль рідної мови та культури». Цю своєрідну дослідницьку матрицю можна з успіхом накладати на процес сучасного навчання мов – й української, і мов народів Сходу.

Світогляд і світоглядність, світоглядна орієнтація людини й мовна світоглядність поволі набувають свого переосмислення. І, як не дивно, саме учні, опановуючи рідну українську мову і мови східні, швидше виходять на розуміння того, що культура, за О. Яшенковою, як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, виражених у досягнутому рівні розвитку суспільства й людини, втілюються в результатах продуктивної діяльності [16,

с. 312], у тому числі в контексті мовної світоглядності. Ю. Хайрулліна зазначає, що «для людської цивілізації завжди були й будуть актуальними проблеми, пов'язані з світоглядною орієнтацією людини, з осмисленням нею свого місця й ролі в суспільстві, а також з відповідальністю за власні вчинки, за правильний вибір форм та напрямків власної діяльності» [15, с. 5].

Тож як не погодитися з думкою О. Салогубової, коли йдеться про світоглядні орієнтації людей, – «у процесі національної ідентифікації особистості мова відіграє одну з головних ролей, виступаючи консолідуючим фактором у процесі національного об'єднання. При цьому, значення знання міжнародних мов також зростає, бо це стає умовою успішного кар'єрного росту, міжнародного спілкування, обміну інформацією на світовому рівні. Аналізуючи вплив економічної кризи на зміну світогляду, було з'ясовано, що кризові події суттєво вплинули на життєдіяльність українського суспільства, і це відразу ж відбилося в мові кожної людини та мовному середовищі суспільства» [14, с. 57].

Сучасна школа покликана формувати систему знань не тільки з української мови [9–11] на рівні вміння правильно висловлюватися й грамотно писати, формування комунікативної здатності й мовленнєвої культури, а й систему опанування тих східних мов, які вивчаються здобувачами освіти в Київській гімназії східних мов № 1, – Асоційована школа ЮНЕСКО [1; 7; 13]. Адже рівень мовної освіти учнів – це рівень їх готовності до повноцінної мовленнєвої діяльності, до міжкультурної комунікації. Тож у гімназії постійно триває коригування форм і методів реалізації особистісно орієнтованого освітнього та виховного процесів задля забезпечення єдності розвитку моральної (гуманістичної) особистості й моральної індивідуальності здобувача освіти [8].

Мовна особистість як соціальне явище містить й індивідуальний аспект. Індивідуальне в мовній особистості формується через внутрішнє ставлення до мови. Основним засобом перетворення індивіда на мовну особистість є соціалізація, яка передбачає процес занурення людини в певні соціальні

відносини, за яких реалізується культурно-історичне знання суспільства, мовленнєво-мисленнєва діяльність, що відповідає нормам певної етнокультури, а також процес засвоєння законів соціальної психології народу. Науковці зазначають: у становленні мовної особистості особливу роль відіграють другий і третій аспекти, оскільки процес присвоєння національної культури та формування соціальної психології народу можливі лише засобами мови [6, с. 262]. На уроках я використовую як традиційні методи, так і нетрадиційні та методи інтерактивного навчання. Систематично застосовую такі: «мікрофон», «акваріум», «мозковий штурм», «прес», «пінг-понг». Прагну того, щоб навчальний матеріал був цікавим і доступним учням, спираючись на рекомендації науковців, зокрема Н. Бондаренко [4], Г. Васьківської [5], С. Косянчука [3].

Так, на уроках української мови я використовую такі методи: вибірково-розподільні, словникові, асоціативні диктанти; творче конструювання речень, словосполучень, прислів'їв, приказок; кодова робота (речення, диктанти, вправи); мовознавчі вікторини (картки, цікаві конкурси); вправи з ключем.

Уроки української мови дають можливість інтегрувати отриману пізнавальну, навчальну інформацію, спонукають учнів і вчителів до спільної творчої діяльності. Джерелом розвитку інтересу до вивчення української мови можуть стати міжпредметні зв'язки в навчанні, інтегративні зв'язки української мови з українською літературою, історією, географією, образотворчим та музичним мистецтвом. Такі уроки постійно проводяться в Київській гімназії східних мов № 1. Нещодавно відбувся фестиваль культур народів світу. Учні розповідали про країну, мову якої вивчають: Китай, Туреччину, Японію, поєднуючи різноманітні завдання з музичним мистецтвом, географією, українською мовою.

На уроці з української літератури під час вивчення творчості Григорія Сковороди, а саме життєвого та творчого шляху письменника, ми з дітьми створили діалог корейською та китайськими мовами про листи Сковороди, які він підписував «Варшава» (рис. 1).

그리고 리이 바르샤바 스코 보 로다 "와 같은 어떤 편지와 작품에 썼습니다. 바르샤바"는 무엇 있니까?. 저는이 6 러분에게 이야기를 "하겠습니다 .1773 (천 칠백 칠십 상) 년에는 스위스로 해외 여행을하는 고 발린 시키이 씨는 로잔시에서 철학자는 다니 일 매인 가르드라는 유명한 철학자를 만났습니다. 나와 비슷한 점으로 코 발린 시키이 씨를 감동 시켰습니다 저는 코 발린 시키 씨를 만났을 때 그는 저에게 이야기를했습니다 저는 그때 다니 일 씨를 본인없이 좋아하게 됐습니다. 그리고 리이 바로 사바 스모 보 로다"를 프 편지와 작품에 그 부터 저는 쓰기 시작했습니다

Журналіст:

– Деякі свої листи і твори Ви підписували так: «Григорій Варшава Скворода». Чому саме Варшава?

Скворода:

– Розповім Вам таку історію: у 1773 році М. Ковалинський, будучи в Швейцарії, у час закордонної подорожі, бачив у м. Лозанна відомого філософа Данила Мейнгарда, який вразив Ковалинського своєю схожістю зі мною. При зустрічі Ковалинський зі мною (Сквородою) поділився враженнями про неймовірну пригоду. Із того часу я (Скворода) полюбив Данила заочно і почав підписувати листи, твори: «Григорій вар(еврейський син) Сава Скворода, Данило Мейнгард».

Рис. 1. Діалог корейською та китайськими мовами про листи Сквороди, які він підписував «Варшава»

Або проводячи урок про звертання, діти використовували різні форми привітання – українською та східними мовами (корейською, японською та китайською). Це є інтеграція міжпредметних зв'язків заради мовленнєвого розвитку гімназистів у контексті мовної світоглядності.

Висновки. Уроки української мови мають формувати у здобувачів освіти сукупність уявлення про досконалу мову, тобто мовний естетичний ідеал, який є критерієм естетичного смаку й реалізується як вимога до зразкової мови. Відтак, мовленнєвий розвиток гімназистів має відбуватись у контексті мовної світоглядності як такої, бо сам процес такого розвитку включає не тільки лінгвістичний, а й особистісно-аксіологічний та освітньо-культурологічний компоненти, де особистісно-аксіологічний відбивається на мотивах здобуття освіти й перспективах у житті, які все більше детермінуються моральністю, толерантністю й терпимістю до носіїв будь-яких мов.

Отже, ефективність формування національно-мовної особистості (мовної світоглядності загалом) залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення організації рідномовної освіти, свідомого проєктування змісту

навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, прийомів, форм і засобів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахмад О. Зміст навчання арабської мови: проблеми, досягнення і перспективи розвитку громадянської компетентності гімназистів. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 80–89.

2. Беценко Т. П. Філософія мови Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта* : наук. зб. 2015. Вип. XI. С. 158–162.

3. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 81–89.

4. Бондаренко Н. В. Читання як проблема методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 12. С. 19–25.

5. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину. *Українська мова і література в школі*. 2012. № 2(96). С. 52–58.

6. Голик С. *Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень*. Ужгород: УЖНУ, 2013. С. 258–264.

7. Карпенко З. Мотиваційний розвиток мовних компетентностей здобувачів освіти у процесі вивчення японської мови та культури Японії. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2018. С. 75–79.

8. Кизенко В. І., Савченко М. П., Новицька Н. І. Феномен культурно-мовних та морально-громадянських цінностей у контексті гімназійного експерименту. *Advances of science : Proceedings of articles the international scientific conf. Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Kyiv: MCNIP, 2019. С. 77–87.*

9. Масловська Л. Г. Мовленнєвий розвиток здобувачів освіти як носіїв культурно-мовних цінностей засобами української мови: результативність інноваційної діяльності. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2018. С. 88–96.

10. Масловська Л. Г. Розвиток творчості мовної особистості засобами української мови та літератури. *Дидактика: теорія і практика* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 128–135.

11. Масловська Л. Г. Роль нестандартних уроків української мови та літератури у формуванні предметної й ключових компетентностей. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 44–49.

12. Проскура О. І. Розвиток наукової школи у системі управлінсько-педагогічної діяльності гімназії. *Priority directions of science and technology development* : The 5th International scientific and practical conference (January 24–26, 2021). SPC – Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 859–865.

13. Саліх А. С. Залучення носіїв арабської мови як чинник розвитку комунікативних стратегій учнів старшої школи. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи* : матер. Першої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ: Фенікс, 2019. С. 228–230.

14. Салогубова О. Є. Мова в світоглядних орієнтаціях українців. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2009. Вип. 38. С. 52–59.

15. Хайрулліна Ю. О. *Світоглядна культура особистості: структурно-функціональний аналіз* : [монографія]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 235 с.

16. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації*. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.